

UDK 347.62:27-45-47(497.5)

Primljeno: 29. 4. 2014.

Prihvaćeno: 2. 6. 2014.

Izvorni znanstveni rad

(NE)SPOJIVOST BRAČNOGA UGOVORA I DOBRA SUPRUGÂ

Lucija BABIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
lucebabic1@gmail.com

Olja BARŠČEVSKI

Međubiskupijski sud prvoga stupnja u Zagrebu
Kaptol 31, p.p. 553, 10 001 Zagreb
olja.barscevski@gmail.com

Sažetak

Ugovorni imovinski sustav pruža bračnim drugovima mogućnost prilagođavanja uređenja imovinskih odnosa prema osobnim potrebama, interesima i sporazumu. Prihvaćeno načelo autonomije volje stranaka priznaje im da svoje odnose urede na način koji im najbolje odgovara, odstupajući u potpunosti ili u određenoj mjeri od zakonskih odredaba. U hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo je 1998. godine uvedena mogućnost sklapanja bračnog ugovora. Autori će u prvom dijelu rada objasniti sam pojam bračnog ugovora, predmet i oblik ugovora prema važećem hrvatskom zakonodavstvu uz kratak osvrt na zakonodavstvo nekih europskih zemalja. U drugom dijelu rada bit će riječ o značaju koji bračni ugovori mogu imati na kanonskopравnom području s obzirom na sklapanje kanonske ženidbe, pod specifičnim vidom njegova odnosa, odnosno (ne) spojivosti s bitnim sastavnim dijelom ženidbe – dobrom suprugâ (*bonum coniugum*).

Ključne riječi: imovinskopravni odnosi, bračni ugovor, ništavost ženidbe, dobro suprugâ (*bonum coniugum*).

Uvodne napomene

U praksi crkvenih sudova počeli su se pojavljivati bračni ugovori kao dokazno sredstvo u parnicama proglašenja ništavosti ženidbe, što otvara na kanonskom području različita pitanja, posebice njihova vrednovanja na području supstantivnog i procesnog prava.

U prvom dijelu rada objasniti će se sam pojam bračnog ugovora, predmet i oblik ugovora prema važećem hrvatskom zakonodavstvu, uz kratak osvrt na zakonodavstvo nekih europskih zemalja. Naime, prema hrvatskom zakonodavstvu bračni ugovor predstavlja otklon od zakonskog sustava uređenja imovinskopravnih odnosa bračnih drugova koji je zajednica stečene imovine tj. bračna stečevina.¹

Drugi dio rada posvećen je problematici (ne)spojivosti bračnoga ugovora i dobra suprugâ (*bonum coniugum*). Potrebno je, stoga, već u uvodnom dijelu naglasiti kako sama činjenica sklapanja bračnog ugovora sama po sebi ne čini određenu ženidbu ništavom.²

1. Pojam, predmet i oblik bračnog ugovora

Imovinski odnosi obiteljskopravne naravi stvaraju se između ograničenog kruga zakonom određenih članova obitelji: bračnih drugova, roditelja i djece. *Obiteljskim zakonom*, koji je na snazi,³ imovinski odnosi bračnih drugova regulirani su skromnim brojem odredaba (čl. 247–262), koje bračnim drugovima stavljaju u mogućnost dva sustava: zakonski i ugovorni.⁴ U postupku prijave namjere sklapanja ženidbe matičar je dužan upoznati nevjestu i ženika s mogućnošću uređenja imovinskih odnosa prema *Obiteljskom zakonu* kako bi znali odgovara li zakonsko uređenje njihovim interesima ili ne (čl. 12, st. 2).

Zakonski imovinski sustav uređuje njihove imovinske odnose »na način za koji se pretpostavlja da odgovara prosječnom bračnom paru«⁵. Uređenje

¹ Zanimljivo je primijetiti kako u pojedinim zakonodavstvima, kao npr. u Austriji, zakonski imovinski sustav jest sustav *odvojenosti imovina* bračnih drugova. Prema takvom sustavu svaki bračni drug ostaje vlasnikom imovine koju je unio u brak kao i imovine koju je stekao tijekom trajanja braka te s njome slobodno raspolaže. Međutim, bračni drugovi svoje odnose mogu urediti drukčije bračnim ugovorom, koji posljedično ima jedno drukčije značenje. Tako se u bračnom ugovoru može odrediti nastanak univerzalne zajednice imovine koju su bračni drugovi unijeli u brak. O tome detaljnije vidi u: Irena MAJSTOROVIĆ, *Bračni ugovor. Novina hrvatskoga obiteljskog prava*, Zagreb, 2005., 59–75.

² Usp. James H. PROVOST, *Pre-Nuptial Contract Discovered during Marriage Preparation*, u: Patrick J. COGAN (ur.), *CLSA Advisory Opinions (1984–1993)*, Washington D.C., 1995., 333–335.

³ Usp. *Narodne novine*, 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 61/11 (dalje: ObZ).

⁴ Zakonodavstva pojedinih europskih država bračnim drugovima stavljaju na raspolaganje jedan zakonski sustav, koji se obično temelji na zajednici dobara, omogućavajući im da odaberu drugi supsidijarni imovinskopravni sustav, koji se obično temelji na odvojenosti dobara, ili jednostavno da drukčije ugovore svoje imovinske odnose. Komparativni prikaz imovinskih odnosa bračnih drugova vidi u: Irena MAJSTOROVIĆ, *Bračni ugovor. Novina hrvatskoga obiteljskog prava*, 43–129.

⁵ Aleksandra KORAC GRAOVAC, Imovinski odnosi, u: Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Dijana JAKOVAC-LOZIĆ – Aleksandra KORAC GRAOVAC (ur.), *Obiteljsko pravo*, Zagreb, 2007., 50.

imovinskih odnosa bračnih drugova temelji se na načelu obiteljske solidarnosti i na načelu ravnopravnosti bračnih drugova koje se reflektira u uvažavanju autonomije volje svakoga od njih pri upravljanju i raspolaganju imovinskim pravima u kojima su suvlasnici. Shodno tome, bračni drugovi mogu imati *bračnu stečevinu*⁶ i *vlastitu imovinu*⁷.

Za razliku od zakonskoga, ugovorni imovinski sustav pruža bračnim drugovima mogućnost prilagođavanja uređenja imovinskih odnosa prema osobnim potrebama, interesima i sporazumu. Naime, prihvaćeno načelo autonomije volje stranaka priznaje im da svoje odnose urede na način koji im najbolje odgovara, odstupajući u potpunosti ili u određenoj mjeri od zakonskih odredaba, kao što ćemo vidjeti u nastavku.

1.1. Pojam bračnog ugovora

U usporedbi s detaljnom razradom imovinskih odnosa u europskim građanskim kodifikacijama,⁸ tijekom gotovo pola stoljeća socijalističkog uređenja na području Hrvatske pravno uređenje imovinskih odnosa bilo je odredbama oskudno. Tome je razlog što su imovinski odnosi smatrani manje bitnim dijelom obiteljskopравnih odnosa i težište je, sukladno tome, bilo na pravnom uređenju osobnih odnosa članova obitelji.⁹ Stoga je u hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo tek 1998. godine¹⁰ uvedena mogućnost sklapanja bračnog ugovora kao odstupanje od zakonskoga imovinskog sustava.¹¹

⁶ Bračna stečevina je »imovina koju su bračni drugovi stekli radom za vrijeme trajanja bračne zajednice ili potječe iz te imovine, imovinska korist od autorskih i autorskom pravu srodnih prava te dobitak od igara na sreću« (čl. 248 i čl. 252, ObZ) a na kojoj su bračni drugovi suvlasnici u jednakim dijelovima, ako nije drukčije ugovoreno (čl. 249, st. 1, ObZ). Usp. Aleksandra KORAC GRAOVAC, *Imovinski odnosi*, 501.

⁷ Vlastita imovina je ona imovina kojom u odnosu na drugog bračnog druga upravlja i raspolaže bračni drug kao samovlasnik (čl. 253 i čl. 254, st. 1, ObZ). U nju se ubraja: 1) imovina koju je bračni drug imao u trenutku sklapanja braka; 2) imovina koju je stekao tijekom bračne zajednice na pravnom temelju različitom od rada (npr. nasljeđivanjem); 3) imovina koju je stekao nakon prestanka bračne zajednice bez obzira na pravni temelj stjecanja; 4) autorsko djelo bračnog druga (ali ne i korist od autorskog djela); 5) stvari i prava koja bračnom drugu pripadnu nakon razvrgnuća bračne stečevine ili pojedinog prava iz bračne stečevine na temelju bračnog ugovora ili odlukom suda. Usp. Aleksandra KORAC GRAOVAC, *Imovinski odnosi*, 513.

⁸ Npr. njemački *Građanski zakonik*, austrijski *Opći građanski zakonik*, francuski *Code civile*.

⁹ Usp. Aleksandra KORAC GRAOVAC, *Imovinski odnosi*, 498–499.

¹⁰ Usp. *Obiteljski zakon*, u: *Narodne novine*, 162/98 (dalje: ObZ 1998.).

¹¹ Naime, *Osnovni zakon o braku* i kasnije *Zakon o braku i porodičnim odnosima* predviđali su mogućnost sklapanja bračnog ugovora, međutim njime su se mogla modificirati samo određena rješenja zakonskoga imovinskog sustava. Usp. *Osnovni zakon o braku*, u: *Službeni list FNRJ*, 29/46; *Zakon o braku i porodičnim odnosima*, u: *Narodne novine*, 11/78, 45/89,

Premda se u svakodnevnom govoru može čuti termin *predbračni ugovor*, koji najčešće koristi anglosaksonski pravni sustav (*pre-nuptial agreement, pre-marital agreement*, skraćeno *pre-nup*),¹² takav termin *Obiteljski zakon* ne poznaje, već se koristi terminom *bračni ugovor*.¹³

Obiteljski zakon uređuje tu materiju u samo tri članka (čl. 255–257).¹⁴ Međutim, treba imati u vidu da se, kao i za svaki drugi ugovor, i na bračni ugovor supsidijarno primjenjuju opće odredbe koje sadrži *Zakon o obveznim odnosima*,¹⁵ osim ako *Obiteljskim zakonom* nije određeno drukčije.

U doktrini *bračni ugovor (pacta nuptialia)* definira se kao »pravni posao nevjeste i ženika ili bračnih drugova o uređenju imovinskopravnih odnosa na postojećoj ili budućoj imovini«¹⁶ (usp. čl. 255, st. 1, ObZ). Dakle, vremenski bračni se ugovor može sklopiti *prije sklapanja braka* i *tijekom* trajanja bračne zajednice. Kad se bračni ugovor sklapa prije braka, on ima odgodni učinak, odnosno njegovi učinci nastaju tek po sklapanju braka. Međutim, postoji slučaj kada se bračni ugovor neće moći sklopiti prije sklapanja braka: kada su bilo nevjesta bilo ženik ili pak oboje maloljetnici. Potrebno je reći da maloljetna osoba prema zakonu (čl. 120, ObZ) stječe poslovnu sposobnost¹⁷

51/89 (pročišćeni tekst), 59/90. Zanimljivo je primijetiti da u Sloveniji ne postoji mogućnost ugovaranja bračnog ugovora, budući da sporni prijedlog zakona o obitelji iz 2011. godine *Družinski zakonik*, koji je predviđao mogućnost sklapanja bračnog ugovora, na provedenom referendumu nije izglasan. Stoga je u Sloveniji na snazi obiteljski zakon iz 2004. godine. Usp. *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*, u: *Uradni list RS*, 69/2004. – pročišćeni tekst.

¹² I u Italiji se često upotrebljava termin *predbračni ugovor (patto prenuziale, contratto pre-matrimoniale)*, za razliku od njemačkog i austrijskog pravnog uređenja (*Ehevertrag, Ehepakt*). Prevladavajuća hrvatska pravna doktrina smatra da nema potrebe razlikovati ta dva pravna termina, dok pojedini pravници ističu da ukoliko je ugovor sklopljen između nevjeste i ženika, znači u vremenu koje prethodi sklapanju braka, da bi pravilniji termin bio upravo *predbračni ugovor*. Usp. Hrvoje KAČER, Jedna dvojba glede primjene Obiteljskog zakona ili imaju li odredbe Obiteljskog zakona o bračnoj stečevini povratni učinak, u: *Hrvatska pravna revija*, 8 (1999.) 12, 26–32.

¹³ Premda se u hrvatskoj literaturi ističe da zakonodavac ne poznaje termin *predbračni ugovor*, moramo skrenuti pozornost na *Zakon o elektroničkoj trgovini*, koji u čl. 9, st. 4 upotrebljava termin »imovinske, *predbračne*, odnosno bračne ugovore«. Usp. *Zakon o elektroničkoj trgovini*, u: *Narodne novine*, 173/03, 67/08, 36/09, 130/11, 30/14.

¹⁴ ObZ u tom dijelu nije unio nikakve novine ni izmjene, već je samo preuzeo odredbe iz ObZ 1998.

¹⁵ Usp. *Narodne novine*, 35/05, 41/08, 125/11 (dalje: ZOO).

¹⁶ Aleksandra KORAC GRAOVAC, Imovinski odnosi, 515.

¹⁷ Poslovnu sposobnost maloljetna osoba može steći na temelju zakona (punoljetnošću i sklapanjem braka) i na temelju sudske odluke (ako je navršila šesnaest godina a postao je roditeljem). Stoga je, ipak, moguće da maloljetna osoba, u slučaju da je stekla poslovnu sposobnost na temelju sudske odluke, sklopi bračni ugovor i prije sklapanja braka.

sklapanjem braka,¹⁸ što posljedično znači da će tek u braku moći sklopiti bračni ugovor.¹⁹

Bračni drugovi, odnosno nevjesta i ženik, samostalno²⁰ sklapaju bračni ugovor i, prema pretežitoj doktrini, potrebno je da istodobno budu prisutni pri sklapanju ugovora, odnosno da konsektivno potpišu bračni ugovor.²¹

Za valjanost bračnog ugovora moraju istodobno biti ispunjene četiri pretpostavke: 1) poslovna sposobnost stranaka; 2) valjano i suglasno očitovanje volje; 3) dopuštenost sadržaja; 4) određeni oblik pravnog posla.²² Ako koja od navedenih pretpostavaka nije ispunjena, bračni ugovor je nevaljan. U daljnjem radu zaustavit ćemo se na predmetu bračnog ugovora i obliku njegovu sklapanja.

1.2. Predmet bračnog ugovora

Predmet bračnog ugovora *Obiteljski zakon* općenito određuje: »uređenje imovinskopravnih odnosa na postojećoj ili budućoj imovini« (čl. 255, st. 1). Budući da tim zakonom nije precizno propisano što može a što ne može biti predmet bračnog ugovora, treba imati u vidu *Zakon o obveznim odnosima*, koji određuje da je svaki ugovor koji je protivan Ustavu Republike Hrvatske, prisilnim propisima i moralu društva ništetan »osim ako cilj povrijeđenog pravila ne upućuje na neku drugu pravnu posljedicu ili ako zakon u određenom slučaju ne propisuje što drugo« (čl. 322). Ograničenje koje *Obiteljski zakon* izričito određuje jest primjena stranog prava. Naime, bračnim ugovorom nije dopušteno ugovoriti primjenu stranog prava na imovinskopravne odnose (čl. 257). To vrijedi kada su oba bračna druga hrvatski državljani, a kada se radi o braku u kojem je jedan od bračnih drugova stranac, primje-

¹⁸ *Obiteljski zakon* određuje dobnu granicu za valjano sklapanje braka: navršena osamnaesta godina života. S obzirom da je maloljetnost privremena i djelomice uklonjiva bračna smetnja, sud iznimno može dozvoliti sklapanje braka i maloljetnoj osobi koja je navršila šesnaest godina života, ako utvrdi da je mentalno i tjelesno zdrava za brak i ako za sklapanje braka postoji valjan razlog (čl. 26, st. 1 i 2, ObZ).

¹⁹ Usp. Blanka IVANČIĆ-KAČER – Dubravka KLASIČEK, Bračni ugovori – neka otvorena pitanja, u: Dubravka HRABAR (ur.), *Odabrane teme iz građanskog i obiteljskog prava*, Zagreb, 2008., 15–18.

²⁰ Umjesto bračnog druga koji je lišen poslovne sposobnosti bračni ugovor može sklopiti njegov skrbnik s prethodnim odobrenjem Centra za socijalnu skrb (čl. 256, ObZ).

²¹ Usp. Irena MAJSTOROVIĆ, Bračni ugovor kao jamstvo zaštite imovine, u: *Odojtnik*, 80 (2007.) 5–6, 35.

²² Detaljnije o tome vidi u: Anica ČULO – Ana RADINA, Valjanost bračnog ugovora, u: Branka REŠETAR – Mirela ŽUPAN (ur.), *Imovinskopravni aspekti razvoda braka – hrvatski, europski i međunarodni kontekst*, Osijek, 2011., 139–163.

njuje se *Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima*.²³

Mogući predmeti bračnog ugovora obično se dijele na: raspolaganja koja predstavljaju otklon od zakonskoga imovinskog sustava (npr. odrediti različite udjele u bračnoj stečevini ili samo na određenoj konkretnoj vrsti stečevine, da je prihod svakoga bračnog druga njegova vlastita imovina, da su darovi učinjeni iz bračne stečevine vlastita imovina daroprimca, ugovoriti različite načine upravljanja i raspolaganja imovinom, sporazumjeti se o načinu razvrgnuća bračne stečevine u slučaju prestanka braka itd.), osnivanje stvarnih odnosno obveznih prava (npr. etažnog vlasništva, služnosti, prava prvokupa itd.) i odredbe koje se odnose na sam bračni ugovor (npr. odredbe o izmjenama i raskidu bračnog ugovora).²⁴

Premda među hrvatskim autorima ne postoji suglasnost,²⁵ bračnim ugovorom se bi ne mogla regulirati pitanja koja jesu imovinske prirode, ali se ne tiču vlasničkih, već nekih drugih prava, kao što je pravo djeteta na uzdržavanje od strane obaju roditelja ili pravo stanovanja jednog roditelja s djetetom u stanu drugog roditelja. Ugovaranje uzdržavanja ne bi bilo samo u suprotnosti s načelom solidarnosti nego i obilježjem instituta uzdržavanja da je ono zakonska obveza, a moglo bi dovesti u opasnost i načelo dobrobiti djeteta.²⁶ Opće je prihvaćeno u europskim zemljama²⁷ da se dijelovi ugovora koji zadiru u ta prava smatraju pravno ništavima. U skladu s time, u hrvatskoj doktrini prisutno je stajalište da »ne bi bilo suvišno mogućnost ugovaranja uzdržavanja *de lege ferenda* i izrijeком zabraniti«²⁸, iako nam se stanovito stajalište ne čini prikladnim budući da zakon izričito određuje da »odricanje od dužnosti i prava na uzdržavanje *nema pravnog učinka*« (čl. 208, ObZ).

Zanimljivo je primijetiti u francuskom i švicarskom zakonodavstvu postojanje određenih kogentnih pravila koja bračni drugovi ne mogu sporazumno

²³ Usp. *Narodne novine*, 53/91, 88/01.

²⁴ O tome detaljnije vidi u: Irena MAJSTOROVIĆ, *Bračni ugovor. Novina hrvatskoga obiteljskog prava*, 193–207.

²⁵ Usp. Dubravka HRABAR, Status imovine bračnih drugova – neka pitanja i dvojbe, u: *Pravo u gospodarstvu*, 41 (2002.) 6, 59; Ivan ŠIMOVIĆ, Uzdržavanje bračnih i izvanbračnih drugova te istospolnih partnera – hrvatska rješenja i europski kontekst, u: *Revija za socijalnu politiku*, 18 (2011.) 3, 273–276.

²⁶ Usp. Irena MAJSTOROVIĆ, Bračni ugovor kao jamstvo zaštite imovine, 37.

²⁷ Naprotiv, njemačko zakonodavstvo omogućuje da bračni drugovi reguliraju pitanje uzdržavanja, bilo bračnih drugova bilo djece drukčije od zakonskog uzdržavanja.

²⁸ Irena MAJSTOROVIĆ, Bračni ugovor kao jamstvo zaštite imovine, 37. O problematici mogućnosti ugovaranja uzdržavanja vidi u: Irena MAJSTOROVIĆ, *Bračni ugovor. Novina hrvatskoga obiteljskog prava*, 209–211.

mijenjati i koja stoga vrijede neovisno o imovinskopравnom sustavu koji su izabrali. Naime, oni sadrže odredbu kojom jamče *zaštitu obiteljskog doma*, odnosno određuju da »bračni drug može samo s izričitim pristankom drugog bračnog druga otkazati ugovor o najmu, otuđiti obiteljsku kuću odnosno stan, odnosno putem drugih pravnih poslova ograničiti pravo obitelji na životne prostore«²⁹. Smatramo da bi bilo shodno takvu odredbu uvesti i u hrvatsko zakonodavstvo.

Kako bi jedan ugovor doista bio bračni ugovor, mora za svoj predmet imati i imovinskopравne odnose, odnosno sadržavati barem jednu odredbu kojom bi se uređivali imovinskopравni odnosi bračnih drugova na način različit od zakonskoga imovinskoga sustava. Međutim, ne ograničava se sadržaj bračnog ugovora samo na imovinskopравne odredbe, već bi se mogle u njega uvrstiti i odredbe koje nisu imovinske ili nisu primarno imovinske.³⁰ Tako bi bračni drugovi, odnosno nevjesta i ženik, mogli sporazumno urediti neka osobna prava i dužnosti,³¹ kao npr. izbor prezimena, određivanje mjesta stanovanja, odlučivanje o rađanju i podizanju zajedničke djece te o obavljanju poslova u obiteljskoj zajednici.³² S druge strane nekim osobnim pravima i dužnostima bračnih drugova dano je kogentno značenje, odnosno bračni ih drugovi ne mogu urediti sporazumno, jer su kao načelne vrijednosti temelj svake bračne zajednice.³³ Ukoliko bi bračni drugovi u bračnom ugovoru ipak uvrstili odredbe kojima bi određivali, npr. koje zanimanje bračni drug smije odabrati i raditi a koje ne smije, takva bi odredba ugovora bila ništetna u skladu s čl. 322 *Zakona o obveznim odnosima*.

²⁹ *Isto*, 85.

³⁰ Usp. Blanka IVANČIĆ-KAČER – Dubravka KLASIČEK, Bračni ugovori – neka otvorena pitanja, 11.

³¹ *Obiteljski zakon* propisuje sljedeća osobna prava i dužnosti bračnih drugova: izbor prezimena (čl. 31); ravnopravnost (čl. 32, st. 1); vjernost, uzajamno pomaganje, međusobno poštivanje i održavanje skladnih bračnih i obiteljskih odnosa (čl. 32, st. 2); određivanje mjesta stanovanja (čl. 32, st. 3); odlučivanje o rađanju i podizanju djece te o obavljanju poslova u obiteljskoj zajednici (čl. 32, st. 4); izbor rada i zanimanja (čl. 33). Potrebno je naglasiti da Zakon samo djelomice uređuje odnose u bračnoj zajednici »pa bez normativnog izričaja ostaju svi oni dijelovi sadržaja bračne zajednice čija je priroda emotivna, psihička i etička«, Mira ALINČIĆ, Bračno pravo, u: Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Dijana JAKOVAC-LOZIĆ – Aleksandra KORAC GRAOVAC (ur.), *Obiteljsko pravo*, 63.

³² Usp. Mira ALINČIĆ, Bračno pravo, 67–70; Blanka IVANČIĆ-KAČER – Dubravka KLASIČEK, Bračni ugovori – neka otvorena pitanja, 12.

³³ Prava i dužnosti koje uređuju strogi propisi su sljedeće: ravnopravnost, vjernost, uzajamno pomaganje, međusobno poštivanje i održavanje skladnih bračnih i obiteljskih odnosa, samostalno odlučivanje o izboru rada i zanimanja. Više o tome vidi u: Mira ALINČIĆ, Bračno pravo, 64–67.

1.3. Oblik bračnog ugovora

Bračni ugovor mora biti sklopljen »u pisanom obliku, a potpisi bračnih drugova moraju biti ovjereni« (čl. 255, st. 3).³⁴ Propisan oblik pretpostavka je valjanosti ugovora, zbog pravne sigurnosti. Potrebno je naglasiti da se ovjeravanjem potpisa potvrđuje da potpis na dotičnoj ispravi potječe od određene osobe i da ovjera ne znači ujedno i potvrđivanje istinitosti sadržaja isprave. U slučaju da bračni ugovor nije sklopljen u propisanom obliku, u načelu neće proizvoditi pravne učinke, »osim ako iz cilja propisa kojim je određena forma ne proizlazi što drugo« (čl. 290, st. 1, ZOO).

Kada je jedan od bračnih drugova lišen poslovne sposobnosti, zakonodavac zahtijeva da bračni ugovor mora biti sastavljen u obliku javnobilježničkog akta, pri čemu javni bilježnik mora provjeriti je li Centar za socijalnu skrb odobrio njegovo sklapanje.³⁵ Shodno zakonima, osoba lišena poslovne sposobnosti ne može samostalno sklopiti ugovor već ga sklapa posredstvom svojeg skrbnika.³⁶

Brojni autori smatraju da bi se svi bračni ugovori trebali sklapati u obliku javnobilježničkog akta jer bi takav oblik pridonio pravnoj sigurnosti. Naime, bračni bi drugovi brže i jednostavnije rješavali imovinskopravna pitanja iz bračnog ugovora jer bi bračni ugovor imao snagu ovršne isprave, a ujedno bi se zaštitile treće osobe koje bi mogle lakše dokazati svoja potraživanja.³⁷

Bitnost samog oblika bračnog ugovora relevantna je na kanonskom području u parnicama proglašenja ništavosti ženidbe, odnosno konkretnije podastiranje bračnog ugovora kao dokazne isprave u postupcima utvrđivanja ništavosti ženidbe.³⁸ Bračni ugovor sklopljen u obliku javnobilježničkog akta

³⁴ Zahtjev za pisanim oblikom ugovora smatra se ispunjenim kad strane izmjene pisma ili se sporazumiju drugim sredstvom koje omogućuje da se sa sigurnošću utvrde sadržaj i davatelj izjave, npr. u elektroničkom obliku. Usp. Petar KLARIĆ – Martin VEDRIŠ, *Građansko pravo*, Zagreb, 2009., 132. Međutim, u konkretnom slučaju, *Zakon o elektroničkoj trgovini* u čl. 9, st. 4 određuje da se odredbe toga Zakona neće primjenjivati na sklapanje bračnih ugovora, odnosno da se bračni ugovori ne mogu sklopiti u elektroničkom obliku i s elektroničkim potpisom.

³⁵ Usp. čl. 186 i 256 ObZ; čl. 5, st. 1 *Zakona o javnom bilježništvu*. Usp. *Zakon o javnom bilježništvu*, u: *Narodne novine*, 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/09.

³⁶ U slučaju da za bračnog druga, nevjestu ili ženika koji je lišen poslovne sposobnosti bračni ugovor ne sklopi njegov skrbnik, uz odobrenje Centra za socijalnu skrb, taj ugovor bi bio ništetan.

³⁷ Usp. Blanka IVANČIĆ-KAČER – Dubravka KLASIČEK, *Bračni ugovori – neka otvorena pitanja*, 19; Irena MAJSTOROVIĆ, *Bračni ugovor. Novina hrvatskoga obiteljskog prava*, 188–192.

³⁸ Usp. kann. 1539–1540 *Zakonika kanonskoga prava*; čl. 183–185 upute *Dostojanstvo ženidbe. Codex iuris canonici*, auctoritate Ioannis Pauli II promulgatus, u: *Acta Apostolicae Sedis*, 75 (1983.) 2, 1–317 (dalje: AAS); hrvatski prijevod: *Zakonik kanonskoga prava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima, Zagreb, 1996. (dalje: ZKP); PONTIFICIUM CON-

na kanonskom području smatra se javnom građanskom ispravom,³⁹ a ostali privatnima. Vrijednost privatnih isprava crkveni sudac procjenjuje prema okolnostima u kojima je dotična isprava sastavljena i prema vremenu kada je sastavljena.⁴⁰

2. Mogući utjecaj bračnog ugovora na dobro suprugâ

Nakon što je u prvom dijelu rada pojašnjen pojam bračnog ugovora, njegov predmet i oblik kako je propisan u hrvatskom zakonodavstvu, u drugom dijelu bit će riječ o značaju koji bračni ugovori mogu imati na kanonskopравnom području s obzirom na sklapanje kanonske ženidbe, pod specifičnim vidom njegova odnosa, odnosno (ne)spojivosti s bitnim sastavnim dijelom ženidbe – dobrom suprugâ (*bonum coniugum*).

Radi izbjegavanja pogrešnih interpretacija i nejasnoća već na početku je potrebno istaknuti kako bračni ugovori nisu sami po sebi razlog ništavosti ženidbe. Razlozi koji mogu ženidbu činiti nevaljanom određeni su *Zakonom kanonskog prava* i odnose se na osobnu sposobnost stranaka (zapreke: kann. 1083–1094), ženidbenu privolu (kann. 1095–1107) i oblik sklapanja ženidbe (kann. 1108–1123). Bračni ugovori mogu se promatrati isključivo kao *pokazatelj* postojanja nekog od prethodno navedenih razloga ništavosti, i kao takvi u pripremi za slavlje ženidbe predstavljati svojevrstan *znak upozorenja*, ili pak u postupcima utvrđivanja ništavosti ženidbe mogu biti podastrijeti kao *dokazi*.

Iako su mišljenja o utjecaju bračnih ugovora na valjanost ženidbe među kanonistima podijeljena,⁴¹ većinom se ističe da na kanonskopравnom području

SILIUM DE LEGUM TEXTIBUS, Instructio servanda a tribunalibus dioecesis et interdioecesis in pertractandis causis nullitatis matrimonii *Dignitas connubii* (25. I. 2005.), u: *Communicationes*, 37 (2005.) 1, 11–92; hrvatski prijevod: PAPINSKO VIJEĆE ZA ZAKONSKE TEKSTOVE, *Uputa Dostojanstvo ženidbe koju treba obdržavati na biskupijskim i međubiskupijskim sudovima u vođenju parnica ništavosti ženidbe*, Zagreb, 2010. (dalje: DC).

³⁹ Prema kan. 1540, § 2 javne građanske isprave su one koje se prema zakonu određene države smatraju takvima. U skladu sa čl. 3 *Zakona o javnom bilježništvu* ugovori sklopljeni u obliku javnobilježničkog akta smatraju se javnim ispravama.

⁴⁰ Javne isprave, bilo crkvene bilo građanske, imaju vrijednost potpunog dokaza, jer potvrđuju vjerodostojnost i istinitost njezina sadržaja, odnosno onoga što se u njima izravno i prvotno tvrdi (kan. 1541, ZKP). Za razliku od njih, privatne isprave imaju vrijednost dokaza jedino ukoliko su priznate od stranke ili prihvaćene od suca i tada imaju jednaku dokaznu snagu kao izvansudsko priznanje ili izjava (kan. 1542, ZKP; čl. 187, DC). Više o tome vidi u: Manuel Jesus ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, Roma, 2006., 443–451.

⁴¹ Od onih koji smatraju da sama činjenica sklapanja ugovora koji uređuje pitanja »u slučaju razvoda« utječe na valjanost kanonske ženidbe (usp. Lawrence A. DiNARDO – Rita F. JOYCE, *Pre-Nuptial Agreements Revisited*, u: Arthur J. ESPELAGE [ur.], *CLSA*

moгу postavljati dva bitna problema: sklapanje ženidbe pod uvjetom⁴² i isključenje nerazrješivosti⁴³. Smatramo ipak, kako je uz te probleme potrebno razmotriti i moguću utjecaj bračnih ugovora na *dobro suprugâ* (*bonum coniugum*), posebice pod vidom njegova isključenja (kan. 1101, § 2).

2.1. Pojam dobra suprugâ

Nauk Drugoga vatikanskog koncila o naravi i dostojanstvu ženidbe kao intimne zajednice bračnog života i ljubavi (*intima communitas vitae et amoris coniugalis*)⁴⁴ nalazi odjek u važećem Zakoniku koji, nadvladavajući materijalističko-kontraktualističku viziju ženidbe iz prethodnog Zakonika,⁴⁵ određuje kako ženidba nastaje privolom, činom volje kojim muška i ženska

Advisory Opinions. 1994–2000, Washington D.C., 2002., 330), do onih koji bračne ugovore primarno promatraju pod vidom uređivanja imovinskopravnih pitanja na građanskom području, i koji kao takvi ne moraju imati posljedice na valjanost ženidbe (usp. Gregory INGELS, *Pre-Nuptial Agreements*, u: Patrick J. COGAN [ur.], *CLSA Advisory Opinions. 1984–1993*, Washington D.C., 1995., 335–336).

⁴² Sklapanje ženidbe pod uvjetom ostvaruje se kada jedan ili oba zaručnika odlučuju podrediti prihvaćanje ženidbe ostvarenju (u slučaju budućeg događaja) ili postojanju (u slučaju prošlog ili sadašnjeg događaja) neke određene okolnosti ili činjenice. Prema kan. 1102 nevaljana je ženidba sklopljena pod uvjetom o budućem, dok valjanost ženidbe sklopljene pod uvjetom o prošlom ili sadašnjem ovisi o tome da li onoga što je stavljeno pod uvjet ima ili nema. Ako je bračni ugovor nametnut od strane jedne strane drugoj, pod uvjetom da ga mora potpisati jer u protivnom neće doći do sklapanja ženidbe, možemo govoriti o uvjetnoj privoli. Usp. James H. PROVOST, *Pre-Nuptial Contract Discovered During Marriage Preparation*, 334.

⁴³ Sklapanje bračnog ugovora koji već prije vjenčanja na određeni način uređuje »plan« u slučaju rastave može biti snažan pokazatelj da zaručnici imaju stavove koji ne odgovaraju ispravnom nauku o ženidbi kao trajnom i nerazrješivom savezu, jer inače ne bi bilo razloga za planiranje rastave, te da iako su riječima obećavali jedno drugom: »Da, dok nas smrt ne rastavi«, bili unutarnjeg stava: »Da, dok traje« i stoga ukazivati na simulaciju ženidbene privole s obzirom na njezino bitno svojstvo nerazrješivosti. Usp. Adam BAGWELL, *Do Prenuptial Agreements Vitiare Consent When Entering Into Marriage in the Catholic Church in the United States?*, Kindle Edition, 2007.; Lawrence A. DiNARDO – Rita F. JOYCE, *Pre-Nuptial Agreements Revisited*, 330; James H. PROVOST, *Pre-Nuptial Contract Discovered During Marriage Preparation*, 333.

⁴⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, br. 48, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2002., 687.

⁴⁵ *Zakonik kanonskoga prava* iz 1917. godine definirao je ženidbu kao ugovor koji za objekt ima međusobno predanje i primanje trajnog i isključivog prava na tijelo (*ius in corpus*), u odnosu na čine, koji su po sebi prikladni za rađanje djece (kan. 1081, § 1) te je razlikovao prvotnu svrhu ženidbe (*finis primarius*), odnosno rađanje i odgajanje djece, i drugotnu svrhu (*finis secundarius*), odnosno uzajamnu suradnju supružnika shvaćenu u prvom redu u materijalnom i seksualnom smislu: »*mutuum adiutorium et remedium concupiscentiae*« (međusobno pomaganje i lijek protiv požude) (kan. 1013, § 1). Usp. *Codex Iuris Canonici*, Pii X Pontificis maximi iussu digestus Benedicti XV auctoritate promulgatus, u: AAS, 9 (1917.) 2, 11–456.

osoba »neopozivim savezom sebe uzajamno predaju i primaju da uspostave ženidbu« (kan. 1057, § 2), »zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru ženidbenih drugova te k rađanju i odgajanju potomstva« (kan. 1055, § 1). Dobro suprugâ (*bonum coniugum*) potpuno je novi izraz u odnosu na klasičnu shemu svrhâ ženidbe te označava njezinu personalističku svrhu koju važeći Zakonik postavlja na istu razinu kao i prokreativnu.

Iako je u kanonskoj doktrini⁴⁶ i sudskoj praksi⁴⁷ dobro suprugâ općeprihvaćeno kao bitni sastavni dio ženidbe te stoga kao objekt ženidbene privole, s obzirom na njegovo točno pravno određenje i sadržaj, još uvijek ne postoji jedinstvena i konačna definicija.⁴⁸ U svrhu naše analize možemo, ipak, identificirati neke njegove bitne odrednice, kao što su: intimno zajedništvo osoba i djela (*intima personarum atque operum coniunctio*), uzajamna pomoć (*mutuum adiutorium*), lijek protiv požude (*remedium concupiscentiae*), međupersonalni odnosi (*relationes interpersonales*), osobno dostojanstvo supružnika (*dignitas personalis coniugum*), uzajamno predanje (*mutua deditio*), uzajamno usavršavanje (*mutua perfectio*), bračna ljubav (*amor coniugalis*). Dobro suprugâ obu-

⁴⁶ O dobru suprugâ pod kanonskopравnim vidom napisani su brojni znanstveni radovi, među kojima izdvajamo: RAZNI AUTORI, *Il »bonum coniugum« nel matrimonio canonico*, Città del Vaticano, 1996.; Augustine MENDONCA, Recent developments in Rotal Jurisprudence on Exclusion of the Bonum Coniugum, u: *The Jurist*, 62 (2002.) 1–2, 378–420; José Maria SERRANO RUIZ, *Il »bonum coniugum« e la dottrina tradizionale dei »bona matrimonii«*, u: RAZNI AUTORI, *Diritto matrimoniale canonico II. Il consenso*, Città del Vaticano, 2003., 261–277; Aidan McGRATH, Exclusion of the bonum coniugum: some reflections on emerging rotal jurisprudence from a first and second instance perspective, u: *Periodica*, 97 (2008.) 4, 597–665; Fabrizio TURRIZIANI COLONNA, »Bonum coniugum«. Dal »mutuum adiutorium« al »consortium totius vitae«, u: Janusz KOWAL – Joaquin LLOBELL (ur.), »Iustitium et iudicium«. *Studi di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz*, Città del Vaticano, 2010., 155–168; Carlos José ERRÁZURIZ MACKENNA, Riflessioni circa il »bonum coniugum« e la nullità del matrimonio, u: Janusz KOWAL – Joaquin LLOBELL (ur.), »Iustitium et iudicium«. *Studi di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz*, 169–182; Carlos José ERRÁZURIZ MACKENNA, Il senso e il contenuto essenziale del bonum coniugum, u: *Ius Ecclesiae*, 22 (2010.) 3, 573–590; Giacomo BERTOLINI, *La simulazione del »bonum coniugum« alla luce della giurisprudenza rotale*, Milano, 2012.

⁴⁷ Dobro suprugâ početno se u sudskoj praksi promatralo s obzirom na nesposobnost (*incapacitas*) za ženidbu (kan. 1095, br. 1–3) i isključenje same ženidbe (*simulatio totalis*). Tek u novije vrijeme nalazimo u presudama Rimske rote isključenje dobra suprugâ kao *autonomni* razlog ništavosti. Spomenimo npr. presude c. Stankiewicz (26. II. 1999.), u: *Rotae Romanae Decisiones seu Sententiae* (dalje: RRDec.), XCI, 100–116; c. Pio Vito Pinto (9. VI. 2000.), u: RRDec., XCII, 460–468; c. Civili (8. XI. 2000.), u: RRDec., XCII, 609–620; c. Turnaturi (13. V. 2004.), u: *Periodica*, 96 (2007.) 1, 65–92; c. McKey (19. V. 2005.), u: *Periodica*, 95 (2006.) 4, 675–695.

⁴⁸ Za detaljan pregled različitih »struja misli« s obzirom na sistematizaciju i sadržaj dobra suprugâ u sudskoj praksi Rimske rote, upućujemo na djelo: Giacomo BERTOLINI, *La simulazione del »bonum coniugum« alla luce della giurisprudenza rotale*.

hvaća »čitav niz međupersonalnih odnosa preko kojih se ostvaruje uzajamno upotpunjavanje i usavršavanje suprugâ, njihovo fizičko sjedinjenje i njihovo duhovno i afektivno jedinstvo«⁴⁹. To je u biti uzajamna pomoć, shvaćena u svojoj cjelini i punini, koju si supružnici moraju pružiti na egzistencijalnom planu. U konačnici, kako je to istaknuo papa Benedikt XVI. u govoru Rimskoj roti 2013. godine, istinsko se dobro suprugâ »jednostavno sastoji u tome da se uvijek i u svakoj prilici želi dobro drugoga, u službi istinske i nerazrješive zajednice života (*consortium vitae*)«⁵⁰.

Dobro suprugâ može utjecati na valjanost ženidbene privole bilo pod vidom naravne nesposobnosti zaručnika za ženidbu (kan. 1095), kada osoba ne posjeduje sposobnost prosuđivanja potrebnu da uz dovoljnu svijest i unutarnju slobodu procijeni bitna ženidbena prava i dužnosti vezane uz bračni odnos, ili, pak, ne posjeduje izvršnu sposobnost neophodnu da se ženidba usmjeri dobru suprugâ; bilo pod vidom njegova isključenja pozitivnim prethodnim činom volje (kan. 1101, § 2). Isključuje dobro suprugâ onaj tko sklapa ženidbu s namjerom instrumentaliziranja bračnog druga ili bračnog odnosa kao takvog,⁵¹ ne priznaje drugoga u njegovu dostojanstvu ljudske osobe i bračnog druga, nijećući mu dostojanstvo, slobodu ili temeljna prava,⁵² tko namjerava »živjeti s partnerom, oženjen bez ljubavi i u neugodnim okolnostima, u potpunom otuđenju; namjerava isključiti svaki međupersonalni odnos; namjerava ne priznati obveze koje 'zajednica života' sa sobom donosi«⁵³. Zajedništvo

⁴⁹ Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, Đakovo, 1995., 195. Usp. c. Civili (8. XI. 2000.), br. 3, 610.

⁵⁰ BENEDIKT XVI., *Allocutio ad Romanae Rotae Tribunal* (26. I. 2013.), br. 3, u: AAS, 105 (2013.) 2, 171.

⁵¹ Primjerice, ako netko želi ustanoviti odnos u kojem je subjektivni interes (npr. ekonomski) toliko dominantan da isključuje svako uvažavanje drugoga kao ženidbenog druga, tako da ne postoji istinsko bračno zajedništvo ni autentično usmjerenje prema dobru drugoga, koji postaje samo instrument za zadovoljavanje tih interesa. Usp. Carlos José ERRÁZURIZ MACKENNA, *Il senso e il contenuto essenziale del bonum coniugum*, 585–589. Rimska rota je sklapanje ženidbe radi ostvarenja ekonomskih ili drugih svrha koje su u suprotnosti istinski ženidbenim svrhama, tradicionalno tretirala pod vidom isključenja same ženidbe. Ipak, sve više se u takvim slučajevima kao predmet spora predlaže isključenje dobra suprugâ, bilo podređeno isključenju same ženidbe bilo samostalno. Načelno se može reći da u slučaju kada se namjeravaju postići *isključivo* izvanjski ciljevi ženidbe te se k tome svjesno isključuje stanje ženidbenog života kao takvoga, može govoriti o potpunoj simulaciji. Kada se, pak, traženju izvanjskih svrha pridodaje prihvaćanje formalne dimenzije ženidbe, ali ne i one *međupersonalne*, može se govoriti o djelomičnoj simulaciji isključenja dobra suprugâ. Usp. Giacomo BERTOLINI, *La simulazione del »bonum coniugum« alla luce della giurisprudenza rotale*, 224–225.

⁵² Usp. c. Civili (8. XI. 2000.), br. 6, 613: »Qui ergo positivo voluntatis actu intendit iura fundamentalia alterius non agnoscere, bonum coniugum excludit.«

⁵³ Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba, Pravno-pastoralni priručnik*, 215.

života i ljubavi, koje među sobom ustanovljuju muž i žena, mora se naime shvatiti u daleko širem smislu od fizičkog suživota, to je odnos komplementarnosti, solidarnosti, uzajamne pomoći i potpore, sudjelovanja u okolnostima života drugoga, suodgovornosti.⁵⁴ Stoga isključuje dobro suprugâ tko pozitivnim činom volje u načelu isključuje pružanje bilo kakve pomoći ili potpore bračnom drugu, shvaćene ne samo kao priznavanje materijalnih obveza i pomoći, već i kao međusobno upotpunjavanje i raspoloživost da sa supružnikom ostvaruje intimno zajedništvo: osobno, fizičko, duhovno, moralno, ekonomsko.

Važno je istaknuti kako se za valjanost ženidbe pogled uvijek mora usmjeriti *na sam čin davanja i primanja privole*, kojim se ustanovljuje ženidba, a u kojem se s obzirom na dobro suprugâ ne traži potpuno upotpunjavanje supružnika, već onaj neophodni *minimum*, odnosno dovoljna sposobnost i temeljna namjera ostvarenja dobra suprugâ. Eventualna zanemarivanja ili ponašanja protivna dobru suprugâ u braku, ali koja nisu povezana uz psihičko stanje ili namjere zaručnika u trenutku sklapanja ženidbe, već proizlaze iz nekih izvanjskih čimbenika nakon vjenčanja, ne utječu na valjanost ženidbe u činu njezina sklapanja. Osim toga, pomanjkanje stvarnoga međusobnog nadopunjavanja supružnika u braku ne smije se miješati s osobnim razočaranjima u nekim općenitim ili subjektivnim očekivanjima, već treba biti prosuđivano prema objektivnim i pravno relevantnim zahtjevima bračnog zajedništva. Pravo isključenje može postojati samo ako je povrijeđeno *temeljno usmjerenje* prema dobru ženidbenih drugova isključeno pozitivnim činom volje, a ti su slučajevi »sasvim iznimni«⁵⁵.

2.2. (Ne)spojivost bračnog ugovora i dobra suprugâ (bonum coniugum)

S obzirom na raznovrsnost mogućih sadržaja bračnog ugovora kao i na širinu pojma *dobra suprugâ*, na pitanje (ne)spojivosti bračnog ugovora s bitnim sastavnim dijelom ženidbe, dobrom suprugâ, nemoguće je dati jednoznačan odgovor. No, s obzirom na opseg dimenzija na koje se odnosi dobro suprugâ, također je nemoguće da ga bračni ugovor koji uređuje odnose bračnih drugova bilo u materijalnoj sferi bilo s obzirom na druge aspekte bračnog života u određenoj mjeri ne dotiče.

⁵⁴ Usp. Carlos José ERRÁZURIZ MACKENNA, *Il senso e il contenuto essenziale del bonum coniugum*, 590.

⁵⁵ BENEDIKT XVI., *Allocutio ad sodales Tribunalis Rotae Romanae* (22. I. 2011.), u: AAS, 103 (2011.) 2, 113.

Ženidbeni savez po svojoj naravi traži *potpuno* darivanje supružnika, bez rezervi i pridržaja te počiva na njihovoj spremnosti da dijele cjelovitost svojega životnog nauma, sve što imaju i sve što jesu.⁵⁶ S druge strane, bračni ugovori redovito *zadržavaju* nešto od drugoga ženidbenog druga i više su usmjereni zaštiti nego darivanju samoga sebe. Oni mogu biti pokazatelji da zaručnici veći naglasak stavljaju na vlastitu imovinu, nego na ženidbu kao zajedništvo i da se ne predaju u potpunosti jedno drugome, da su vođeni pretežno sebičnim interesima, traženjem materijalne koristi. Nadalje, mogu ukazivati na pomanjkanje istinske bračne ljubavi, koja je, kako je to istaknuo sveti Ivan Pavao II., »potpuna ljubav, to jest vrlo poseban oblik osobnog prijateljstva u kojem muž i žena *nesebično dijele sve, bez ikakvih rezervi ili egoističnih i sebičnih računica*«⁵⁷.

Iako se u kanonskoj literaturi bračni ugovori uglavnom promatraju pod vidom uvjetne privole i isključenja nerazrješivosti ženidbe, ipak se može primijetiti kako se sve više naglasak stavlja na *potpuno uzajamno darivanje supružnika*, pri čemu se bračnim ugovorima zamjera upravo *pridržavanje, rezerviranje, ograničavanje i prisvajanje* dijela onoga što bi po svojoj naravi trebalo biti cjelovito i potpuno. Takav je govor naročito prisutan u neformalnoj komunikaciji (internet forumima, blogovima, komentarima) ali i službenoj. Tako se u službenim smjernicama za pripremu zaručnika za ženidbu nekih biskupija iz zemalja u kojima je sklapanje bračnih ugovora učestalije (npr. u Americi i Kanadi) ta problematika iznosi polazeći od shvaćanja ženidbenog saveza kao odnosa koji se temelji na trajnoj predanoj ljubavi, izraženoj u ženidbi kao partnerstvu cijeloga života, pri čemu se *cijeli život* treba razumjeti na dva načina: kao doživotno partnerstvo, ali i kao *sveobuhvatno dijeljenje kako duhovnih tako i vremenitih dobara*.⁵⁸ Ističe se da zaručnici trebaju u potpunosti vjerovati jedno drugome i jedno drugome se *potpuno predati* te da upravo pod tim vidom sklapanje ženidbe s polazištem kako su određene stvari »moje« a određene »tvoje« već pokazuje *pomanjkanje međusobnog povjerenja i predanja*,⁵⁹ može ukazivati da su zaručnici više predani vlastitoj imovini nego braku te postavlja neka temeljna pitanja s

⁵⁶ Usp. IVAN PAVAO II., Adhortatio apostolica de familiae christianae muneribus in mundo huius temporis, *Familiaris consortio*, br. 18, u: AAS, 74 (1982.) 2, 101.

⁵⁷ IVAN PAVAO II., Litterae encyclicae de propagatione humanae prolis recte ordinanda, *Humanae vitae*, br. 9, u: AAS, 60 (1968.) 9, 486.

⁵⁸ Usp. UNITED STATES CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS, An Analysis of Diocesan Marriage Preparation Policies, u: <http://www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/marriage/marriage-preparation/mpanalysis.cfm> (8. III. 2014.).

⁵⁹ Usp. DIOCESE OF SAINT AUGUSTINE, Marriage Preparation, u: <http://www.dosafl.com/navSubLanding.asp?HorizSubNavID=25> (8. III. 2014.).

obzirom na kvalitetu njihova odnosa i spremnost na brak.⁶⁰ Iako se izrijeком ne spominje utjecaj predbračnih ugovora na dobro suprugâ, ipak je on jasno prisutan pod vidom utjecaja na *potpunost predanja, međusobnog povjerenja, sveobuhvatnog dijeljenja, pretpostavljanja materijalnih dobara i imovine osobi bračnog druga*. Postoji, naime, jedan očiti unutarnji nesklad između istodobnog planiranja podjele i odvajanja i potpunog i doživotnog predanja u ženidbi.

Potrebno je istaknuti kako se u kanonskoj doktrini običava drukčiji značaj davati predbračnim ugovorima koje sklapaju udovci, a kojima isključivo žele osigurati djeci iz prethodnog braka njihovo nasljedstvo, koji se promatraju pod pozitivnim vidom odgovornosti prema naravnim obvezama prema potomstvu.⁶¹ Analogno tome, pozitivno se mogu promatrati i predbračni ugovori osoba koje sklapaju novu ženidbu nakon što je njihova prethodna ženidba proglašena ništavom, a kojima uređuju obveze prema drugoj stranci i njihovoj zajedničkoj djeci (usp. kan. 1689).

Bračni ugovori mogu se, s obzirom na kanonsku ženidbu, pokazati značajnima u dvama radikalno različitim momentima: jedan prethodi sklapanju ženidbe i odnosi se na njezinu pripremu, a drugi slijedi nakon neuspjeha bračnog zajedništva i odnosi se na postupak utvrđivanja ništavosti ženidbe.

2.2.1. Bračni ugovori pod vidom pripreve za ženidbu

Budući da predbračni ugovori, iako nisu po sebi uzroci nevaljanosti ženidbe, mogu ukazivati na neke nedostatke privole i prije slavlja ženidbe potrebna je njihova pomna procjena. Kako bi se spriječila ništavost ženidbe u biskupijama koje se češće susreću s predbračnim ugovorima predviđen je postupak otkrivanja, utvrđivanja i savjetovanja o njihovim posljedicama. U zaručničkim ispitima redovito je sadržano izričito pitanje: Jeste li potpisali predbračni ugovor?, a u slučaju pozitivnog odgovora traži se utvrđivanje motivacija i svrha ugovora, ispitivanje okolnosti nastanka kao i njegova sadržaja. Zaručnici najčešće moraju priložiti kopiju ugovora, koja se upućuje na pravnu procjenu pravnoj službi biskupije ili crkvenom sudu, ovisno o konkretnim odredbama, a koja provjerava je li predbračni ugovor u suprotnosti s odredbama kanonskog prava a u tom slučaju ženidba ne može biti slavljena.⁶² U smjernicama pripreve

⁶⁰ Usp. ARCHDIOCESE OF NEW YORK. FAMILY LIFE-RESPECT LIFE OFFICE, Frequently Asked Questions, u: https://www.flrl.org/MP_FAQ.htm (8. III. 2014.).

⁶¹ Usp. Lawrence A. DiNARDO – Rita F. JOYCE, Pre-Nuptial Agreements Revisited, 334.

⁶² Usp. ARCHDIOCESE OF GALVESTON-HOUSTON, Prenuptial questionnaire, including convalidations (c. 1067), u: <http://www.archgh.org/default/marriage-forms/form%20v%20>

za ženidbu mnoge biskupije među okolnostima na koje treba obratiti posebnu pažnju navode i sklapanje predbračnog ugovora, s uputama kako pristupiti takvim zaručnicima s obzirom na njihovu pripravu i slavlje ženidbe, s ciljem da im se pruži puno shvaćanje ženidbenog saveza kao sveobuhvatnoga doživotnog zajedništva te osigura valjano sklapanje ženidbe.⁶³

U postupku za ženidbu koji je u upotrebi na području Hrvatske biskupske konferencije,⁶⁴ nije predviđeno pitanje o (pred)bračnom ugovoru. U vremenu kada je taj obrazac sastavljan, pa ni u današnjim okolnostima, sklapanje takvih ugovora kod nas još uvijek nije raširena pojava.⁶⁵ Ipak, u kontekstu suvremenog »otvaranja granica«, kako u doslovnom smislu (ulaskom Hrvatske u Europsku uniju) tako i u prenesenom smislu, svjedoci smo sve jačeg prodiranja utjecaja raznih stavova izvana, različitih mentaliteta i »trendova«, te je moguće u budućnosti i na našim prostorima očekivati njihovu veću zastupljenost. Stoga je važno da oni koji pripremaju zaručnike za ženidbu imaju u vidu i tu mogućnost.

Revised%20GH%20Prenuptial%20-%20English.pdf (8. III. 2014.), predviđa pitanje: »Have you signed a prenuptial agreement? (If yes, attach a copy of agreement. Contact the Tribunal/Chancery)«; DIOCESE OF RAPID CITY, Prenuptial Investigation, u: http://www.rapidcitydiocese.org/WP/wp-content/uploads/2013/03/Form-A_web.pdf (8. III. 2014.), zahtijeva da se predženidbeni ugovor pošalje sudu »for approval«; DIOCESE OF BISMARCK, Pre-Nuptial Questionnaire, u: http://www.bismarckdiocese.com/documents/Canonical%20Services/FormA_PreNuptial%20Questionnaire.pdf (8. III. 2014.), sadrži pitanje: »Have you signed, or are contemplating signing, a prenuptial agreement?«*, gdje zvjezdica (*) znači: »Dispensation required if answered with a 'yes'«, a u prethodnim upozorenjima je određeno: »A copy of the Agreement must be submitted to the Office of Canonical Services for prior approval«; DIOCESE OF BISMARCK, Checklist and Instructions for Pre-Nuptial Questionnaire, u: <http://www.bismarckdiocese.com/documents/Canonical%20Services/Checklist%20and%20Instructions.pdf> (8. III. 2014.).

⁶³ Usp. DIOCESE OF COLUMBUS, Policies and Guidelines for Marriage Preparation, u: <http://www.colsdioc.org/Portals/0/Departments/CHO/Documents/Marriage%20Policy%202010.pdf> (8. III. 2014.); DIOCESE OF SAINT AUGUSTINE, Marriage Preparation, u: <http://www.dosafl.com/navSubLanding.asp?HorizSubNavID=25> (8. III. 2014.); PROVINCE OF MIAMI, Policy for Pastoral Marriage Preparation, u: http://www.miamiarchdiocese.org/Atimo_s/news/ProvincePolicyPMP.pdf (8. III. 2014.); THE ROMAN CATHOLIC DIOCESE OF PATERSON, NEW JERSEY, Special Circumstances in Marriage Preparation, u: http://www.patersondiocese.org/pdf/D_SpecSituations.pdf (8. III. 2014.).

⁶⁴ Hrvatska biskupska konferencija usvojila je obnovljeni službeni obrazac »Postupak za ženidbu« (HBK-Ž/1), na XX. plenarnome zasjedanju održanom u Zagrebu od 4. do 6. travnja 2000. godine. Usp. *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 87 (2000.) 5, 185–186.

⁶⁵ Nažalost do statističkih podataka o broju sklopljenih bračnih ugovora ne može se doći jer do danas u Hrvatskoj nije uspostavljen registar bračnih ugovora. Više o toj temi: Anica ČULO – Ivan SIMOVIĆ, *Registar bračnih ugovora kao doprinos sigurnosti u pravnom prometu*, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 59 (2009.) 5, 1029–1068.

2.2.2. Bračni ugovor u parnicama proglašenja ništavosti ženidbe

U parnicama proglašenja ništavosti ženidbe bračni ugovori mogu biti od velike važnosti kao dokazna sredstva i mogu se prilagati kako na početku, kao prilog tužbi, tako i kasnije, u dokaznoj fazi postupka.⁶⁶ Kako bi sudac odredio dokaznu snagu pojedinoga bračnog ugovora, mora utvrditi: autentičnost dokumenta, svrhu nastanka ugovora, svijest i slobodu osoba u činu sklapanja ugovora, vrijeme nastanka, potvrdu koju ugovoru pružaju drugi dokazni elementi.⁶⁷ Kao što smo istaknuli, nije ugovor sam po sebi taj koji čini ženidbu nevaljanom, već je to nedostatak u ženidbenoj privoli a koji se otkriva kroz uvjete sklapanja i rezultate koji nastaju njegovom primjenom. Za utvrđivanje značaja pojedinoga bračnog ugovora na valjanost ženidbe od ključne je važnosti nadasve istraživanje namjera s kojima je sklapan, sagledanih u kontekstu cjelokupnog odnosa i osobnosti zaručnika: njihova odgoja, mentaliteta, životnih stavova i vrijednosti, kvalitete predbračne veze i motiva koji su ih potaknuli na vjenčanje, kao i konkretnog razvoja bračnog zajedništva.⁶⁸ Potrebno je istaknuti da bračni ugovori nisu nikada potpuni dokaz ništavosti ženidbe, već je potrebno da ih sudac prosudi u odnosu na ostale okolnosti slučaja.

U utvrđivanju je li u nekom konkretnom slučaju riječ o ništavosti ženidbe zbog isključenja dobra suprugâ, posebno je važno izbjeći opasnosti da se razlozi ništavosti traže u ponašanjima koja se ne odnose na uspostavu ženidbenog veza nego se tiču njegova ostvarenja u životu.⁶⁹ Upravo u tom kontekstu bračni ugovori, napose oni sastavljeni prije vjenčanja, mogu biti vrlo značajni za dokazivanje isključenja dobra suprugâ, odnosno u utvrđivanju kako konkretna neostvarenja dobra suprugâ u braku ne proizlaze tek iz ljudskih mana i propusta, razloga nadošlih nakon vjenčanja, već iz iskrivljenih stavova i namjera s kojima je osoba pristupala davanju privole. Tako npr. u slučaju braka obilježenog pomanjkanjem ljubavi, uvažavanja, brige, uz pretpostavljanje onoga materijalnog osobnoj dimenziji odnosa, predbračni ugovor

⁶⁶ Bračni ugovori, kao i druge isprave, imaju u postupcima utvrđivanja ništavosti dokaznu snagu »samo ako su izvorne ili podnesene u vjerodostojnom prijepisu te pohranjene u sudskoj kancelariji« (kan. 1544, ZKP; čl. 190, DC).

⁶⁷ Usp. c. De Jorio (29. IV. 1964.), br. 12, u: RRDec., LVI, 316.

⁶⁸ Usp. Joseph P. McGRATH, *The Effect of Pre-nuptial Agreements on the Validity of Marriage*, u: *The Jurist*, 53 (1993.), 395.

⁶⁹ Na tu opasnost je upozoravao i papa Benedikt XVI. u nagovoru Rimskoj roti 2011., ističući kako je potrebno oduprijeti se kušnji da se obični nedostaci supružnika u njihovu bračnom životu tumače kao nedostaci u privoli. Pravo isključenje može postojati samo ako je povrijeđeno usmjerenje k dobru ženidbenih drugova. Usp. BENEDIKT XVI., *Allocutio ad sodales Tribunalis Rotae Romanae* (22. I. 2011.), 113.

koji svjedoči o značajnim materijalnim interesima jednoga ženidbenog druga nauštrb drugoga već u kontekstu odabira zaručnika i odlučivanja za ženidbu, može predstavljati snažan dokaz u prilog isključenja dobra suprugâ, odnosno ukazivati da je osoba pristupila sklapanju ženidbe vođena ekonomskim interesima, a ne namjerom uspostave istinskoga bračnog odnosa. Inzistiranje da se predbračnim ugovorom utvrde i neki aspekti bračnog odnosa (npr. strogo obvezivanje bračnog druga na točno određena – kvalitativno i/ili kvantitativno – ponašanja, kao što su način brige za domaćinstvo, učestalost spolnih odnosa, društvenih aktivnosti, određivanje broja djece koja se »zahtijevaju« od bračnog druga i sl.) uz ponašanja osobe koja u braku beskompromisno inzistira na obdržavanju ugovorenoga čak i na štetu drugoga bračnog druga, može biti značajan pokazatelj iskrivljenih osobnih stavova prema ženidbi ili sklapanja ženidbe radi zadovoljenja egoističnih prohtjeva (npr. sklapanje ženidbe kako bi se imalo slugu/sluškinju; kako bi se imalo ljubavnika/icu; kako bi se osiguralo nastavak obiteljske loze i sl.).

Iako zaručnici, dakako, imaju slobodu dogovoriti se, pa i ugovorima, različite aspekte njihova odnosa i bračnog suživota prilagođavati vlastitim specifičnim okolnostima i zahtjevima, *ne mogu mijenjati ono što pripada samoj biti ženidbe* i njezinu pravnu strukturu koja nije podložna ljudskoj samovolji i koju osobe ne mogu po vlastitom nahođenju mijenjati. Tako npr. zaručnici ne mogu sklopiti valjanu ženidbu s dogovorom da će biti u braku samo određeno vrijeme, jer bi se takav dogovor protivio bitnom svojstvu ženidbe – nerazrješivosti; zaručnici ne mogu sklopiti valjanu ženidbu s dogovorom da će u njihov supružnički odnos uključiti drugu osobu(e), što bi se protivilo ekskluzivnosti ženidbenog veza (odnosno bitnom svojstvu ženidbe – jednosti, kao i bračnoj vjernosti); zaručnici ne mogu sklopiti valjanu ženidbu ni s dogovorom da apsolutno nikad neće imati djecu,⁷⁰ jer bi se to protivilo bitnom sastavnom dijelu ženidbe – dobru potomstva. Također zaručnici ne mogu sklopiti valjanu ženidbu ni s dogovorom da će npr. isključiti svaki oblik međusobne pomoći i solidarnosti, jer bi se to protivilo bitnom sastavnom dijelu ženidbe – dobru suprugâ. Odnos koji bi na takav način uspostavili ne bi se mogao nazvati ženidbenim, jer bi iz njega bile isključene bitne karakteristike temeljne spremnosti zalagati se za dobro drugoga i izgradnju bračne zajednice.

⁷⁰ Odluku o apsolutnom isključenju dobra potomstva treba razlikovati od dogovora da se u braku iz opravdanih razloga određeno vrijeme odgodi njegovo ostvarenje, a što bi predstavljalo očitovanje »odgovornog roditeljstva« (usp. GS 50), a ne isključenje dobra potomstva.

Zaključne napomene

Ženidba je po svojoj naravi usmjerena dobru suprugâ koje zahtijeva potpuno darivanje supružnika, bez rezervi i pridržaja te počiva na njihovoj spremnosti da dijele cjelovitost svojega životnog nauma, sve što imaju i sve što jesu. S obzirom na pitanje utjecaja bračnog ugovora na valjanost ženidbene privole, napose na dobro suprugâ, ne može se dati jednoznačan odgovor, već je neophodno procijeniti konkretan bračni ugovor u svakom pojedinom slučaju, uzimajući u obzir sve okolnosti: mentalitet zaručnika, kvalitetu njihova odnosa, razloge sklapanja ugovora, svrhe koje se njime žele postići i sl. Iako (pred) bračni ugovori nisu po sebi uzroci nevaljanosti ženidbe, mogu ukazivati na neke nedostatke u ženidbenoj privoli zaručnika. Postoji, naime, jedan očit unutarnji nesklad između istodobnog planiranja podjele i odvajanja i sveobuhvatnog dijeljenja i doživotnog predanja u ženidbi.

I civilisti i kanonisti načelno se slažu da bračni ugovor težište stavlja na materijalne interese umjesto na osjećajnu stranu životne zajednice bračnih drugova, i time možda uzrokuje svojevrsnu nelagodu pri donošenju odluke o takvom uređenju imovinskih odnosa. Kao jednu od prednosti sklapanja bračnog ugovora civilisti, između ostaloga, navode kako razgovor o imovinskim odnosima potiče otvorenost i povjerenje među budućim bračnim drugovima. Pri analizi bračnih ugovora primijetilo se postojanje volje bračnih drugova, naročito onih koji zaključuju drugi brak, da zaštite svoju posebnu imovinu, kako bi je sačuvali djeci iz prvog braka. I na kanonskom području načelno pozitivan stav zauzima se prema ugovorima udovaca s djecom iz prethodnih brakova.

Iz svega dosad rečenog proizlazi da činjenica sklapanja bračnog ugovora predstavlja znak upozorenja preko kojeg oni koji pripremaju zaručnike za sklapanje ženidbe ne smiju olako prijeći, a u kontekstu parnica proglašenja ništavosti ženidbe dragocjen pokazatelj, i mogući dokaz, namjera i stavova zaručnika u činu davanja privole. Bračni ugovori mogu svjedočiti o interesima i svrhama zaručnika, koje su namjeravali ostvariti sklapanjem ženidbe, kao i o njihovim općenitim stavovima prema ženidbi, osobnoj viziji braka i bračnog odnosa, uzajamnih obveza i prava drugova.

Summary

**(IN)COMPATIBILITY OF PRE-NUPTIAL CONTRACT
AND BONUM CONIUGUM**

Lucija BABIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
lucebabic1@gmail.com

Olja BARŠČEVSKI

Interdiocesan Tribunal of First Instance in Zagreb
Kaptol 31, p.p. 553, HR – 10 001 Zagreb
olja.barscevski@gmail.com

Contractual property system allows spouses to adapt their property affairs according to their personal needs, interests, and agreement. The accepted principle of autonomy of will of both parties acknowledges that they are free to arrange their affairs in a way that suits them best, even if these entirely or partly deviate from legal prescriptions. In 1998 Croatian family legislation introduced the possibility of concluding a nuptial contract. In the first part of this article the authors will explain the concept of nuptial contract, its subject and form according to the current Croatian legislation, as well as provide a short overview of legislation in some other European countries. In the second part of the article, the authors will discuss the significance that nuptial contracts can have in the area of canonical legislation in terms of canonical matrimony and specifically for their (nuptial contracts) relation to or (in)compatibility with the essential parts of matrimony – the good of spouses (bonum coniugum). There is, namely, one obvious contradiction between planning division and separation, on one hand, and total sharing and lifelong devotion in marriage on the other. Concerning the issue of the impact of nuptial contract on the validity of marital consent and especially on the good of spouses, no single answer is forthcoming. Instead, it is necessary to judge the concrete nuptial contract in a specific case while taking into consideration all circumstances: mentality of spouses, quality of their relationship, reasons for making the contract, its purposes, etc. The fact a nuptial contract has been signed is a warning sign to those who are in charge of preparing fiancées and it should not be treated lightly. Furthermore, in the context of legal proceedings for determining whether a matrimony is void, these contracts are a precious sign (proof) of intent and attitude of fiancées during the act of giving consent.

Key Words: *property-legal affairs, nuptial contract, voidness of marriage, good of spouses (bonum coniugum).*